

зокрема хабарництво, підробку документів та організацію переправ через нелегальні маршрути [2, с. 1187]. Уряд вжив активних заходів для посилення митного контролю, зокрема модернізуючи прикордонні пункти, удосконалюючи процедури огляду та запроваджуючи нові технології для запобігання контрабанді.

У період міжвоєнної Другої Речі Посполитої митна політика зазнала суттєвих трансформацій. Вона стала важливим інструментом економічної стабілізації та розвитку, забезпечуючи надходження до бюджету, регулюючи зовнішню торгівлю та сприяючи зміцненню економічного суверенітету Польщі. Вплив Першої світової війни, глобальні економічні кризи та геополітичні виклики залишили свій відбиток на формуванні митних структур, що відіграли важливу роль у державотворенні Польщі в цей складний історичний період.

Список використаних джерел

1. Łapa M. Unifikacja systemu celnego Drugiej Rzeczypospolitej. Przyczynęk do zagadnienia gospodarczej integracji ziem polskich po I wojnie światowej // Almanach Historyczny. 2021. T. 23. Z. 1. S. 177–204.
2. Кліш А., Москалюк М. Боротьба з контрабандою «Дирекції мит у Львові» // Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 3(21) 2024. С. 1187–1202.

Анна ПУШКАР

*здобувачка першого рівні вищої освіти історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДЛЯ ПРОМИСЛОВОСТІ ФРАНЦІЇ

«War = Moral superiority of the victors; moral depression of the vanquished. Battle = the contest between the two wills»

*«Війна = моральна перевага переможців; моральна депресія переможених.
Битва = змагання між двома волятами» [7; 8]*

Фердинанд Фош

Перша світова війна, стала однією з наймасштабніших і руйнівних подій в історії людства. Вона не лише змінила політичну карту світу, але й призвела до глобальних економічних наслідків для багатьох країн, зокрема для Франції. Франція, яка була одним із головних театрів бойових дій, зазнала значних руйнувань інфраструктури та промислових об'єктів. Війна виснажила фінансові ресурси країни, призвела до значного державного боргу та змінила структуру промислового виробництва. Водночас, цей період став каталізатором для розвитку нових технологій та модернізації промисловості. У дослідженні акцент зроблено на основні економічні наслідки Першої світової війни для промисловості Франції, висвітлено як руйнівні, так і відновлювальні процеси, що відбувалися в країні після завершення конфлікту.

Франція була серед країн переможниць, однак постраждала не менше ніж інші країни. Німеччина окупувала 13 найрозвиненіших департаментів Франції, більшість з яких були зруйновані. Франція втратила понад 10 % працездатного населення, північно-східні житниці країни. У 1914–1918 рр. Франція змушена була розширити зернові посіви в південних департаментах, розвивати промислове виробництво, електростанції, та інші об'єкти необхідні для оборони країни. Все це дало змогу індустріалізувати колись економічно відсталі райони. Нестача палива, сировини примушувала промисловців інтенсифікувати у виробництво, впроваджуючи механізацію, раціоналізацію, нові технології, стандартизацію [2, с. 315].

Північні та східні регіони Франції, де відбувалися основні бойові дії, зазнали значних руйнувань інфраструктури. Це включало знищення заводів, залізниць та інших промислових об'єктів. Війна стимулювала розвиток військової промисловості, розширено і перекваліфіковано підприємства, такі як Renault і Schneider et Compagnie (Schneider-Creusot), які виробляли військову техніку. Наприклад, у фірми Renault в 1914 р. за наказом генерала Гальєні реквізовано близько 600 паризьких таксі для термінового перекидання до ріки Марна 6 тисяч солдатів. Цей демарш відіграв позитивну тактичну роль у битві проти німецьких військ. Союзниками французів були англійські війська, від тоді модель Туре АС почали називати «Марнським таксі» [9].

У 1915–1916 р. Renault випускає різноманітну військову техніку і навіть носилки, оскільки військові потреби диктують замовлення. У 1917 р. Renault представляє танк FT-17, оснащена кулеметом башта здатна здійснювати повний оборот. Армія стала великим замовником танків FT-17 випущено близько 3000 одиниць. Успіхи військової техніки Renault підштовхнули до оновлення логотипу, на якому з'явився танк. Окрім успіхів у військовому промислі компанія демонструє приклад конверсії у вигляді першого гусеничного трактора Renault для сільськогосподарських потреб у 1919 р. У 1921 р. Renault бере найактивнішу участь у розробці і виробництві залізничної техніки [9].

Загальний рівень французького промислового виробництва за роки війни скоротився на 40 %, сільськогосподарське виробництво зменшилось на 1/3, обсяг експорту знизився на 50 % [1]. Матеріальний збиток, завданий господарству країни, оцінювався в 200 млрд франків. Частково він був компенсований переможеними країнами (головним чином Німеччиною). На основі положень Версальського договору до Франції відійшли промислово розвинені області – Ельзас та Лотарингія, на термін до 15 років – вугільна Саарська область. Разом з іншими територіальними здобутками (частини колоніальних володінь Німеччини) а також великою контрибуцією, це створило основу для досить успішного розвитку народного господарства країни у післявоєнний докризовий період. Для Франції цього періоду були характерні найбільш високі порівняно з іншими країнами-лідерами (крім США) темпи економічного зростання. Успішний розвиток економіки Франції базувався на швидкому зростанні промислового сектору, перш за все нових і старих галузей, тісно пов'язаних з державними військовими замовленнями. До 1934 р. за допомогою державних субсидій відновлено 8 тис. промислових підприємств, побудовано нові заводи, електростанції, залізниці. Значно гіршим залишалось становище у легкій промисловості та сільському господарстві, які не отримували державної підтримки [1].

Версальський договір зміцнив позиції французької економіки. Тільки Лотарингія давала залізної руди стільки, скільки вся Франція. Окупована Францією німецька Саарська область забезпечила країну кам'яним вугіллем. До чинників, які стимулювали швидке піднесення французької економіки у повоєнний період, належить широкомасштабне промислове й комунальне будівництво. Франція вклала репарації у відбудову північно-східних департаментів. Відбувся непростий процес відновлення колишніх фабрик і заводів, з'явилися найсучасніші індустріальні галузі. Мільярдні репарації стабілізували французьку національну валюту, дали можливість спорудити чимало гідроелектростанцій в Альпах та Піренеях. З'явилися нові промислові центри на півдні країни, в містах Бордо, Марселі, Ліоні, Тулузі на околицях Парижа. З колоній у великій кількості надходила сировина. Туди в 1920-х рр. Франція експортувала 40 % своєї промислової продукції. Для такого товарообміну будувались нові та реконструювались старі порти. Найшвидше розвивалась хімічна, автомобільна, авіаційна, нафтопереробна, приладобудівна, електромеханічна галузі промисловості [2, с. 320–321].

Повернені Франції області з населенням 1,7 млн осіб мали родючі землі, що певним чином компенсувало втрати руйнацій сільського господарства. У надрах Лотарингії були зосереджені багаті запаси залізної руди, а в Ельзасі – калійні соли, а у Мозельському районі – вугілля. Завдяки цьому Франція вирішила проблему із забезпеченням промисловості паливно-енергетичними ресурсами. У приєднаних областях працювали металургійні заводи, текстильні фабрики, що також полегшувало відтворення національної економіки. Після війни значно підвищилась роль колоній, не лише як сировинної та продовольчої бази, але й ринків збуту промислової продукції. У французькому експорті питома вага колоній у 1918 р. становила 11,4 %, а у 1927 р. – 37 % (рис. 1). Промисловці почали відкривати філіали підприємств легкої і харчової промисловості в колоніях, зокрема в Алжирі, Марокко і Тунісі, які працювали на місцевих природних ресурсах і використовували дешеву робочу силу. Таким чином у Франції тимчасово склались умови для розвитку національної економіки. Уже в 1929 р. у порівнянні з 1920 р. промислове виробництво в країні зросло на 77 % [3, с. 407]. Частку колоній у французькому експорті подано у таблиці. Складено авторкою [3].

За період ХХ ст. у низці галузей французької промисловості спостерігається значне піднесення. За період 1900–1913 рр. видобуток залізної руди виріс у 4 рази, виплавка чавуну збільшилась майже в два рази (з 2,7 млн тон – до 5,2 млн тон), виробництво сталі – в два рази (з 1,9 млн тон – до 3,6 млн тон). У 1913 р. металургійна промисловість нараховувала 2240 підприємств; гірнична промисловість – 2413; текстильна – 4479; паперова і поліграфічна – 697 підприємств [4]. Дрібна промисловість у Франції на початку ХХ ст. все ще займала значне місце. В країні нараховувалось 500 тис. промислових підприємств, на кожному з яких було задіяно не більше 10 осіб. Наявність великої кількості дрібних з примітивним устаткуванням підприємств затримувала широке впровадження у виробництво техніки.

Роки Першої світової війни були періодом не тільки кількісного росту промисловості, але також періодом її дальшої концентрації. Якщо до війни великих промислових підприємств з кількістю робітників понад 500 осіб у Франції нараховувалось 650, то після війни уже було 901 підприємство. Концентрація промисловості супроводжувалась розоренням і зникненням величезної кількості дрібних підприємств, що не витримало конкуренцію. Кількість ремісників у Франції скоротилась за цей час більше, ніж на мільйон осіб.

Незважаючи на деякі успіхи в галузі індустріального розвитку, економічне становище Франції після Першої світової війни залишилось важким. За роки війни у Франції зруйновано 742 тис. будинків, 23 тис. промислових підприємств, 590 залізничних станцій, 2901 км залізничного полотна, 1383 мости, 13 тунелів, 3180 км телефонних і телеграфних ліній. Загальні матеріальні втрати становили понад 200 млрд франків [4, с. 410–478]. 27 квітня 1921 р. німецькому уряду представлено рахунок репараційних виплат у 132 млрд золотих марок з яких на частку Франції припало 52 % [5; 6].

Перша світова війна залишила глибокий слід в економіці та промисловості Франції. Військові потреби стимулювали розвиток нових індустріальних районів та підприємств, що сприяло зростанню промислового потенціалу країни. Однак, руйнування інфраструктури та значні фінансові витрати на відновлення створили серйозні виклики для післявоєнної економіки. Війна сприяла посиленню впливу фінансової олігархії та змінам у соціальній структурі суспільства. Вона не тільки змінила політичну карту світу, а й призвела до кардинальних соціальних та економічних наслідків, такі як масові втрати населення, голод, хвороби, інфляція, переведення економіки на «воєнні рейки». Водночас війна сприяла розвитку нових технологій і промислових галузей, таких як: хімічна промисловість та авіація. Варто зазначити, що Версальський договір (підписаний 28 червня 1919 р.), який був одним із найважливіших документів, що завершили Першу світову

війну, був дуже суворим до держав, які зазнали поразки (особливо до Німеччини), натомість Франція, яка відіграла провідну роль у його складанні отримала бажане. Цей документ мав поставити крапку у світових війнах, як сказав французький прем'єр-міністр Жорж Клемансо один з головних архітекторів договору: «Ми підписали мир, який забезпечить безпеку Франції на багато років вперед» натомість «Цей договір є не миром, а лише перемир'ям на двадцять років» – слова маршала Франції Фердинанда Фоша. Так і сталося, хоча французи хотіли щоб німці за все заплатили і у всьому їх звинувачували, у статті 232 Версальського договору йшлося про конкретні зобов'язання Німеччини щодо репарацій: «Німеччина визнає, що вона та її союзники несуть відповідальність за всі збитки, завдані союзникам і асоційованим державам внаслідок війни, яку їм нав'язала агресія Німеччини та її союзників» [10], німецьке населення не задоволене результатом і вважало ці умови несправедливими, що призвело до політичної нестабільності та в подальшому сприяло підйому нацизму в Німеччині.

Можна простежити цікаву економічну ситуацію Франції до війни і після, як в першому випадку вона була кредитором, а в другому позичальником, хоча варто зазначити що її становище на кінець конфлікту у Європі було досить стабільним, завдяки великим репараціям та їх інвестицією в економіку та промисловість, також цьому сприяли територіальні зміни, що дозволило Франції посісти значущу позицію в Європі. На нашу думку, відновлення економіки вимагало значних зусиль і часу. Франція була змушена перевести промисловість з військового виробництва на виробництво товарів першої необхідності, подолати високий рівень безробіття та відновити довоєнний рівень виробництва. Незважаючи на ці труднощі, Франція змогла поступово відновити свою економіку завдяки міжнародній допомозі.

Таким чином, економічні наслідки Першої світової війни для промисловості Франції були важкими, але країна змогла подолати ці виклики і відновити свою економічну міць. Це стало можливим завдяки зусиллям уряду, міжнародній підтримці та стійкості французького народу.

Список використаних джерел

1. Юхименко П. І. Економічна історія: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Вікар, 2006. 341 с.
2. Історія господарства: Україна і світ: підручник/Б. Д. Лановика, З. М. Матисякевич, Р. М. Метейко; за ред. Б. Д. Лановика. Тернопіль: Економічна думка, 1997. 479 с.
3. Економічна історія зарубіжних країн. Навчальний посібник. За редакцією д. е. н., проф. Уперенка М. О. Харків: Бурун Книга, 2009. 560 с.
4. Джеджула К. О. Історія Франції: Державне учбове видавництво «Радянська школа». Київ. 1954.
5. Велика війна 1914–1918: витоки, характер, наслідки: монографія / наукова редакція д.і.н. проф. С. С. Трояна. К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. 536 с
6. Williams R. M. Inflation! Money, Jobs, and Politicans / Raburn M. Williams. Arlington Heights, Ill: ANM Publishing Corporation, 1980. 152 p.
7. France and the Great War, 1914 - 1918. Leonard V Smith, Stephane Audoin- Rouzeau and Annette Becker Cambridge University Press. Translations from the French are by Helen McPhail 2003, 218 pp
8. Marshal Ferdinand Foch, The Principles of War, first English edition, Hilaire Belloc, trans. (London: Chapman and Hall, 1918 [originally published in French in 1904], p. 287.
9. Історія Renault. URL: <https://history.renault.ua/history.html>
10. Версальський мирний договір. URL: <https://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa7.html>